

КРИВИЧНА ДЕЛА ТЕРОРИЗМА – ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ И ПРАВО РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Драган Јовашевић*

Универзитет у Нишу, Правни факултет

Пристапањем Савету Европе, а посебно данас када се налази на путу придруживања Европској унији, Република Србија преузела је обавезу да у што већој мери усклади своје домаће законодавство са релевантним европским стандардима. То је посебно изражено у области полицијске и правосудне сарадње. У том погледу низ европских докумената предвиђа минимална правила за државе чланице у погледу заштите најзначајнијих друштвених вредности од свих облика повреде и угрожавања различитим облицима и видовима испољавања кривичних дела тероризма. То је и разумљиво, јер је, поред заштите безбедности сваке поједине државе чланице и безбедности Европске уније у целини, потребно заштитити и основне друштвене вредности заштићене међународним правом, као што су: живот и тело људи, односно њихове основне слободе и права као темељ функционисања правне државе и владавине права. Стога је, на основу релевантних европских стандарда, Република Србија децембра 2012. године, приликом новеле Кривичног законика, у групи кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом предвидела кривичну одговорност и кажњивост за учиниоце више кривичних дела тероризма.

Кључне речи: *европски стандарди, безбедност, Србија, тероризам, кривична дела, одговорност, казне*

Увод

Тероризам као *delictum sui generis* међународног права¹ још увек није прецизно одређен у међународном и националном праву, за разлику од бројних правних, политиколошких, безбедносних, криминалистичких, социолошких, психолошких, војних и сличних дефиниција у теорији. Иако се ради о појави давнашњег порекла, која је широко заступљена и данас широм света, са различитим облицима и видовима испољавања, тероризам изазива пажњу не само стручне већ и опште

* Проф. др Драган Јовашевић је редовни професор Универзитета у Нишу.

¹ Владимир Ђуро Деган, Берислав Павишић, *Међународно казнино право*, Правни факултет, Ријека, 2005, стр. 249

јавности, посебно када се има у виду обим и интензитет проузрокованих последица ових дела, личности њихових учинилаца, непредвидљивост испољавања и др. На то управо указује и порекло речи тероризам (лат. *terror* – ужас, страх).

У међународном праву је општеприхваћено да је тероризам међународно кривично дело у ширем смислу. Нема сумње да се ради о тешком акту којим се крши међународно право. Тероризам данас представља озбиљну претњу глобалном свету који је неопходно сузбијати не само ефикасном и квалитетном међународном полицијском и правосудном сарадњом држава, али и међународних (универзалних и регионалних) организација, већ и домаћим кривичним законодавством – прописивањем кривичних дела тероризма у националном кривичном законодавству, система одговорности и кажњивости њихових учинилаца.²

Управо због тога што у међународном праву, углавном због политичке подељености света, није могуће до данас дати јединствену и општеприхваћену дефиницију тероризма, то је у низу међународних докумената предвиђен „каталог” кривичних дела тероризма. Следећи ове тенденције и прихватајући међународне обавезе преузете потписивањем и ратификовањем релевантних универзалних, а посебно регионалних (европских) докумената, у новом кривичном законодавству Републике Србије је приликом доношења Измена и допуна Кривичног законика из децембра 2012. године уведено више кривичних дела тероризма.

Европски стандарди о тероризму

Међу првим регионалним (европским) документима који предвиђају систем мера за спречавање и сузбијање тероризма јавља се Европска конвенција о сузбијању тероризма ЕТС 090, донета 27. јануара 1977. године у Стразбуру³ ради постизања већег јединства држава чланица које су свесне све веће забринутости која је узрокована повећањем броја терористичких аката. Ова конвенција успоставља систем правила о начину, поступку и условима за изручење учинилаца кривичних дела тероризма.⁴

У члану 1. став 1. Конвенције искључује се значај политичког дела или дела повезаног са политичким кривичним делом или политички мотивисаног кривичног дела следећим групама кривичних дела:⁵

а) у оквиру примене Конвенције о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова потписане у Хагу 16. децембра 1970. године,

б) у оквиру примене Конвенције о сузбијању незаконитих аката усмерених против безбедности ваздушног саобраћаја, потписане у Монреалу 23. септембра 1971. године,

в) тешко кривично дело које укључује напад на живот, физички (телесни) интегритет или слободу међународно заштићених лица, укључујући и дипломатске агенте,

д) кривично дело које укључује отмицу, узимање талаца или тешко противправно одузимање слободе и

² Robert Friedlander, *Terrorism : Documents of International and Local Control*, Vol. I-III., London, 1984, str. 550.

³ Конвенција је ступила на снагу 4. августа 1978. године.

⁴ Драган Јовашевић, Вељко Икановић, *Међународно кривично право*, Бања Лука, 2015, стр. 218-221.

⁵ Stephanos Emm Kareklas, *Приручник за кривично право Европске уније*, Институт за упоредно право, Београд, 2009, стр. 101-104.

е) кривично дело које укључује употребу бомбе, гранате, ракете, аутоматског ватреног оружја, писма-бомбе или пакет-бомбе, ако таква употреба доводи лица у опасност.⁶

Ово искључење важи и за покушај извршења неког од наведених кривичних дела тероризма или за саучесништво у његовом извршењу. Дакле, ради о кривичним делима код којих „терористичка компонента“ преовладава над другим обележјима конкретних облика испољавања кривичног дела.

Како би се употпунила кривичноправна заштита од тероризма, 15. маја 2003. године донет је Протокол о изменама и допунама Европске конвенције о сузбијању тероризма⁷ ЕТС 190. У основи овог Протокола налазе се следећи међународни акти као што су:

1. Декларација Одбора министара Савета Европе од 12. септембра 2001. године о борби против међународног тероризма.

2. Декларација Одбора министара Савета Европе од 3. маја 2002. године о регионалној сарадњи и учвршћењу демократске стабилности у Великој Европи.

3. Препоруке Парламентарне скупштине Савета Европе број 1550 о борби против тероризма и поштовању људских права из 2002. године.

4. Смернице Одбора министара Савета Европе о људским правима и борби против тероризма од 11. јула 2002. године.

Одредбе овог Протокола односе се на следећа кривична дела тероризма:⁸

а) у оквиру примене Конвенције о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова потписане у Хагу 16. децембра 1970. године,

б) у оквиру примене Конвенције о сузбијању незаконитих аката уперених против безбедности ваздушног саобраћаја, потписане у Монреалу 23. септембра 1971. године,

в) у оквиру примене Конвенције о спречавању и кажњавању кривичних дела против лица под међународном заштитом, укључујући и дипломатске агенте, потписане у Њу Јорку 14. децембра 1973. године,

г) у оквиру примене Међународне конвенције против узимања талаца, потписане у Њу Јорку 17. децембра 1979. године,

д) у оквиру примене Конвенције о физичкој заштити од нуклеарног материјала, потписане у Бечу 3. марта 1980. године,

ђ) у оквиру примене Протокола о сузбијању незаконитих аката насиља на аеродромима који служе међународном цивилном ваздухопловству, потписаног у Монреалу 24. фебруара 1988. године,

е) у оквиру примене Конвенције о сузбијању незаконитих аката против безбедности пловидбе морем, потписане у Риму 10. марта 1988. године,

ж) у оквиру примене Протокола о сузбијању незаконитих аката против безбедности фиксних платформи на копну, потписаног у Риму 10. марта 1988. године,

з) у оквиру примене Међународне конвенције о сузбијању терористичких напада експлозивом, потписане у Њу Јорку 15. децембра 1997. године и

и) у оквиру примене Међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма, потписане у Њу Јорку 9. децембра 1999. године.

⁶ Берислав Павишић, *Казнено право Вијећа Еуропе*, Голден маркетинг, Загреб, 2006, стр. 562-564.

⁷ Овај протокол још увек није ступио на снагу.

⁸ Берислав Павишић, Велинка Грозданић, Петар Веић, *Коментар Казненог закона*, Народне новине, Загреб, 2007, стр. 451-454

У погледу кривичне одговорности и кажњивости за кривична дела тероризма проширена је примена овог Протокола, не само на извршење и покушај извршења неког од кривичних дела предвиђених наведеним међународним документима, и на случајеве: 1) саучесништва у извршењу неког од ових кривичних дела, 2) организовања извршења неког од ових кривичних дела и 3) подстрекавања на извршење неког од ових кривичних дела.

За ефикасну кривичноправну борбу против тероризма, од посебног су значаја одредбе два документа Савета Европе. То су :

1. Конвенција Савета Европе о спречавању тероризма ЕТС 196, донета 6. новембра 2003. године⁹ и

2. Конвенција Савета Европе о прању, трагању, привременом одузимању и одузимању прихода стеченог кривичним делом и финансирањем тероризма ЕТС 198, донета 16. маја 2005. године.

Питањем ефикасне борбе против тероризма уопште или појединих његових облика, као и његовим појмовним одређењем, бавила се и Оквирна одлука Савета Европске уније о борби против тероризма 2002(ГАИ)475 од 13. јуна 2002. године која је иновирана Оквирном одлуком од 28. новембра 2008. године. Она разликује три облика кривичних дела тероризма: 1) терористички напад, 2) дела терористичких група и 3) дела повезана са терористичком делатношћу.¹⁰

Поред наведених, проблемом спречавања и сузбијања кривичних дела тероризма бавили су се и други документи (резолуције) Савета Европе, као што су:¹¹

1. Резолуција (74) 3 о међународном тероризму,
2. Препорука (96) 8 о политици сузбијања криминалитета у Европи у време промена,
3. Препорука (99) 20 о пријатељском решавању тешкоћа које би могле произаћи из примене кривичноправних конвенција Савета Европе,
4. Препорука (2001) 11 о руководним начелима у борби против организованог криминалитета,
5. Препорука (2003) 21 о партнерству у превенцији криминалитета,
6. Препорука (2005) 7 о идентитету и путним исправама, те борби против тероризма и
7. Препорука (2005) 10 о „посебним истражним техникама” у односу на тешка кривична дела, укључујући кривична дела тероризма.

Захваљујући тим документима успостављена је широка основа међународних стандарда за спречавање и сузбијање различитих облика и видова испољавања кривичних дела тероризма од стране појединих држава чланица ове најмасовније европске регионалне организације.¹²

⁹ Ова конвенција ступила је на снагу 1. јула 2007. године.

¹⁰ Ксенија Турковић ет ал., *Коментар Казненог закона*, Народне новине, Загреб, 2013, стр.148-152.

¹¹ Берислав Павишић, *Казнено право Вијећа Европе*, Голден маркетинг, Загреб, 2006, 598-602.

¹² Драган Јовашевић, Миле Ракић, *Тероризам – безбедносни и правни аспекти*, Институт за политичек студије, Београд, 2007, стр.167-182.

Кривична дела тероризма у праву Републике Србије

Прихватајући наведене међународне стандарде садржане у европским документима донетим у оквиру и под окриљем Европске уније, односно Савета Европе, али и документе универзалног карактера које је донела Организација уједињених нација, у новом кривичном законодавству Републике Србије из децембра 2012. године¹³ предвиђено је више кривичних дела тероризма. Овде су инкриминисане не само поједине делатности извршења терористичких аката већ и поједине припремне радње (организовање групе или финансирање тероризма) или саучесништво (јавно подстицање – подстрекавање на извршење неког од кривичних дела тероризма).

Кривични законик Републике Србије¹⁴ из 2005. године, у глави 34. под називом: „Кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом” предвиђа следећа кривична дела тероризма:¹⁵

1. тероризам – члан 391. КЗ,
2. јавно подстицање на извршење терористичких дела – члан 391а. КЗ,
3. врбовање и обучавање за вршење терористичких дела – члан 391б. КЗ,
4. употреба смртоносне направе – члан 391в.КЗ,
5. угрожавање лица под међународном заштитом – члан 392. КЗ,
6. финансирање тероризма – члан 393. КЗ и
7. терористичко удруживање – члан 393а. КЗ.

Поједина кривична дела тероризма

Тероризам

Основно кривично дело тероризма¹⁶ из члана 391. КЗ чини лице које у намери да се озбиљно застраши становништво или да се принуди Србија, страна држава или међународна организација да нешто учини или не учини или да озбиљно угрози или повреди основне уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације предузме следеће делатности : 1) напад на живот, тело или слободу другог лица, 2) изврши отмицу или узимање талаца, 3) уништи државни или јавни објекат, саобраћајни систем, инфраструктуру, укључујући и информационе системе, непокретну платформу у епиконтиненталном појасу, опште добро или приватну имовину на начин који може да угрози животе људи или да проузрокује знатну штету за привреду, 4) изврши отмицу ваздухоплова, брода или других средстава јавног превоза или превоза робе, 5) производи, поседује, набавља, превози, снабдева или користи нуклеарно,

¹³ Закон о изменама и допунама Кривичног законика, Службени гласник Републике Србије број 121/2012.

¹⁴ Службени гласник Републике Србије број 85/2005. Више : Драган Јовашевић, *Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром*, Службени лист, Београд, 2007.

¹⁵ Драган Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, Досије, Београд, 2014, стр. 213-219.

¹⁶ Борислав Петровић, Драган Јовашевић, Амила Ферхатовић, *Кривично право 2*, Правни факултет, Сарајево, 2016, стр. 270-282.

биолошко, хемијско или друго оружје, експлозив, нуклеарни или радиоактивни материјал или уређај, укључујући и истраживање и развој нуклеарног, биолошког или хемијског оружја, 6) испусти опасне материје или проузрокује пожар, експлозију или поплаву или предузима друге општеопасне радње које могу да угрозе живот људи и 7) омета или обустави снабдевање водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом који може да угрози живот људи.¹⁷

Објект заштите је вишеструко одређен као: уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације.

Објект напада су: објекти, уређаји и постројења, стамбене и пословне зграде, комунална инфраструктура и уређаји јавне употребе, саобраћајна средства, односно живот, тело и здравље људи, као и основне слободе и права човека и грађана.

Радња извршења је вишеструко и алтернативно одређена као:¹⁸

- 1) напад на живот, тело или слободу другог лица;
- 2) отмица или узимање талаца;
- 3) уништење државног или јавног објекта, саобраћајног система, инфраструктуре, укључујући и информационе системе, непокретну платформу у епиконтиненталном појасу, опште добро или приватну имовину на начин који може да угрози животе људи или да проузрокује знатну штету за привреду;
- 4) отмица ваздухоплова, брода или других средстава јавног превоза или превоза робе;
- 5) производња, поседовање, набављање, превоз, снабдевање или употреба нуклеарног, биолошког, хемијског или другог оружја, експлозива, нуклеарног или радиоактивног материјала или уређаја, укључујући и истраживање и развој нуклеарног, биолошког или хемијског оружја;
- 6) испуштање опасне материје или проузроковање пожара, експлозије или поплаве или предузимање друге општеопасне радње које могу да угрозе живот људи и
- 7) ометање или обустава снабдевања водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом који може да угрози живот људи.

За постојање овог дела потребно је испуњење и следећих услова:¹⁹

а) радња извршења предузима се у одређеној намери – намери да се озбиљно застраши становништво или да се принуди Србија, страна држава или међународна организација да нешто учини или не учини или да се озбиљно угрозе

¹⁷ Уместо досадашња два кривична дела тероризма: 1) тероризма из члана 312. КЗ – кривичног дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије и 2) међународног тероризма из члана 391. КЗ – кривичног дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, сада је Законик објединио наведена дела у једној законској одредби – члану 391. под називом: „тероризам”. У основи овог решења налазе се одредбе Конвенције Савета Европе о спречавању тероризма из 2003. године коју је Република Србија ратификовала 2009. године и оквирне одлуке Савета Европске уније о борби против тероризма из 2002. године која је иновирана 2008. године.

¹⁸ Миодраг Симовић, Милан Благојевић, Владимир Симовић, *Међународно кривично право*, Правни факултет, Источно Сарајево, 2013, стр. 546-547.

¹⁹ Борислав Петровић, Драган Јовашевић, *Међународно кривично право*, Правни факултет, Сарајево, 2010, стр. 303-304.

или повреде основне уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације.²⁰ Ова намера мора да постоји на страни учиниоца у време предузимања радње извршења, али не мора бити и остварена у сваком конкретном случају и

б) последица дела састоји се у изазивању осећања страха или несигурности (личне и имовинске) код грађана у виду озбиљне застрашености. То осећање изражено је у страху за сопствени живот или живот најближих, за очување здравља, слободе или имовине.²¹

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је директни умишљај који карактерише наведена намера. За ово дело прописана је казна затвора од пет до петнаест година. Дело има два тежа облика.

Први тежи облик дела постоји ако је услед предузете радње извршења основног дела наступила смрт једног или више лица или су проузрокована велика разарања. Ради се о делу квалификованом тежом последицом која је резултат нехата учиниоца. За то дело прописана је казна затвора од најмање десет година.

Други тежи облик дела за који је прописана казна затвора од најмање дванаест година или казна затвора од тридесет до четрдесет година постоји ако је приликом предузимања радње извршења у било ком облику са умишљајем лишено живота једно или више лица.

Лакши облик дела за који је прописана казна затвора од шест месеци до пет година постоји када учинилац прети предузимањем неке од законом прописаних радњи основног дела. Претња може бити усмена или писмена, непосредно или посредно саопштена и састоји се у најави, стављању у изглед предузимања неке од законом прописаних делатности. Та претња мора да буде: стварна, могућа, озбиљна и неотклоњива.

Јавно подстицање на извршење терористичких дела

Ово кривично дело тероризма из члана 391а. КЗ (уведено 2012. године) састоји се у јавном изношењу или проношењу идеја којима се непосредно или посредно подстиче на вршење кривичног дела тероризма.

Овим делом је, заправо, подстрекавање као облик саучесништва добило карактер самосталне радње извршења. Радња извршења је јавно изношење или проношење идеја којима се непосредно или посредно подстиче на вршење кривичног дела тероризма.

Изношење је саопштавање другом лицу свог сазнања или мишљења о одређеним чињеницама и околностима. Преношење је саопштавање другом лицу чињеница које су сазнате од трећег лица. Битно је да се ове радње предузимају јавно, дакле на јавном месту, на непосредан или посредан начин, како такве идеје може саз-

²⁰ Драган Јовашевић, Љубинко Митровић, "Тероризам у међународном и кривичном праву неких земаља", Зборник радова, *Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*, Бања Лука, 2011, стр. 429-442.

²¹ Драган Јовашевић, *Коментар Кривичног закона СР Југославије*, Службени гласник, Београд, 2002, стр. 259-261.

нати велики број индивидуално неодређених лица. Дело је извршено самим моментом изношења или проношења идеја којима се подстиче на вршење тероризма без обзира на то да ли је под утицајем такве радње неко лице заиста и донело одлуку, односно приступило предузимању неке од законом прописаних радњи извршења кривичног дела тероризма.

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За ово дело прописана је казна затвора од једне до десет година.

Врбовање и обучавање за вршење терористичких дела

Дело из члана 391б. КЗ чини лице које у намери да се изврши кривично дело тероризма врбује друго лице да изврши или да учествује у извршењу кривичног дела тероризма или да се придружи терористичком удружењу ради учествовања у извршењу тог кривичног дела или даје упутства о изradi и коришћењу експлозивних направа, ватреног или другог оружја или штетних или опасних материја или обучава другог за извршење или учествовање у извршењу кривичног дела тероризма.²²

Објекти заштите вишеструко су одређени као: уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације.

Објекти напада су: експлозивне направе, ватрено или друго оружје, штетне или опасне материје.

Овде су припремне радње због испољеног високог степена друштвене опасности добиле карактер самосталног кривичног дела. Тако се радња извршења предузима са више алтернативно предвиђених делатности. То су:

1) врбовање у виду утицања на вољу другог лица да изврши или да учествује у извршењу кривичног дела тероризма,

2) давање упутстава (психичко помагање) о изradi и коришћењу експлозивних направа, ватреног или другог оружја или штетних или опасних материја и

3) обучавање другог лица за извршење или учествовање у извршењу кривичног дела тероризма.

За постојање дела је битно да се радња извршења предузима у намери да се изврши кривично дело тероризма без обзира од стране ког лица, према коме је и предузета делатност врбовања (подстрекавања).

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је директан умишљај који карактерише наведена намера.

За ово дело прописана је казна затвора од једне до десет година.

Употреба смртоносне направе

Кривично дело „употреба смртоносне направе” из члана 391в. КЗ састоји се у прављењу, преношењу, држању, давању другом, постављању или активирању смртоносне направе (експлозива, хемијских, биолошких или радиоактивних средстава или отрова) на јавном месту, у објекту или поред њега у намери лишења жи-

²² Драган Јовашевић, *Кривично право, Посебни део, Досије*, Београд, 2014, стр.216.

вота другог лица, наношењу тешке телесне повреде или уништења или знатног оштећења државног или јавног објекта, система јавног саобраћаја или другог објекта који има већи значај за безбедност, снабдевање грађана, привреду или за функционисање јавних служби.²³

Објекти заштите вишеструко су одређени као: 1) живот и тело људи и њихова имовина, 2) државни и јавни објекти, системи јавног саобраћаја и 3) други објекти који имају већи значај за безбедност, снабдевање грађана, привреду или за функционисање јавних служби.

Објект радње чине: експлозив, хемијска, биолошка или радиоактивна средства или отров.

Радња извршења је алтернативно одређена као:²⁴

- 1) прављење – стварање до тада непостојећег опасног средства,
- 2) преношење – превоз опасног средства непосредно или посредно, било којим превозним средством на води, земљи или у ваздушном простору,
- 3) држање – државинска, фактичка власт над опасним средством која може бити непосредна или посредна,
- 4) давање у виду предаје, традиције, непосредно или посредно опасног средства другом лицу,
- 5) постављање – монтирање опасног средства или
- 6) активирање – непосредна употреба опасног средства.

За постојање овог кривичног дела потребно је испуњење и следећих услова:²⁵

- 1) радња извршења предузима се у односу на смртоносне направе: експлозив, хемијска, биолошка или радиоактивна средства или отров,
- 2) радња извршења предузима се на одређеном месту – на јавном месту, у државном или јавном објекту или поред тог објекта и
- 3) радња извршења предузима се у одређеној намери – у намери лишења живота другог лица, наношењу тешке телесне повреде или уништења или знатног оштећења државног или јавног објекта, система јавног саобраћаја или другог објекта који има већи значај за безбедност, снабдевање грађана, привреду или за функционисање јавних служби.

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је директни умишљај који карактерише одређена намера – намера лишења живота другог лица, наношења тешке телесне повреде или уништења или знатног оштећења државног или јавног објекта, система јавног саобраћаја или другог објекта који има већи значај за безбедност, снабдевање грађана, привреду или за функционисање јавних служби. За ово дело прописана је казна затвора од једне до осам година. Дело има два тежа облика.

²³ Основ за ову инкриминацију налази се у Закону о забрани усавршавања, производње и стварања залиха бактериолошког (биолошког) и токсичког оружја и о њиховом коришћењу (Службени гласник Републике Србије број 87/2011).

²⁴ Драган Јовашевић, Вељко Икановић, *Кривично право Републике Српске, Посебни део*, Бања Лука, 2012, стр. 287-291.

²⁵ Драган Јовашевић, Љубинко Митровић, „Тероризам у међународном и кривичном праву неких земаља“, Зборник радова, *Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*, Бања Лука, 2011, стр. 429-442.

Први тежи облик дела за који је прописана казна затвора од пет до петнаест година постоји ако је услед предузете радње извршења основног дела учинилац са умишљајем нанео другом лицу тешку телесну повреду или је уништио или знатно оштетио јавни објекат. Овде се ради о делу квалификованом тежом последицом. Уништење је потпуно и трајно разарање супстанце или облика објекта тако да он више не може да служи првобитној намени. Оштећење је привремено и делимично смањење употребљивости објекта, чија се употребљивост и функционалност могу повратити поправком оштећеног дела или његовом заменом новим делом. Битно је да се ради о оштећењу у знатној (већој) мери. Када је оштећење знатно представља фактичко питање које судско веће решава у сваком конкретном случају.

Други тежи облик дела постоји ако је услед предузете радње извршења учинилац са умишљајем лишио живота једно или више лица. За ово дело прописана је казна затвора од најмање десет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година.

Угрожавање лица под међународноправном заштитом

Дело²⁶ из члана 392. КЗ састоји се у вршењу отмице или другог насиља према лицу под међународном заштитом или у нападу на његове службене просторије, приватан стан или превозно средство. Циљ ове инкриминације је посебна и појачана кривичноправна заштита лица која због функције коју обављају у међународним односима уживају посебну заштиту. Основа за ово дело је Конвенција о спречавању и кажњавању кривичних дела извршених против лица под међународном заштитом (укључујући и дипломатске агенте) из 1973. године и Међународна конвенција против узимања талаца из 1979. године.²⁷

Објект заштите су лица под међународноправном заштитом и њихова службена или приватна, непокретна или покретна имовина.

Радња извршења је алтернативно одређена као:²⁸

1) вршење отмице – одвођење или задржавање лица употребом силе, претње, обмане или на други начин са циљем да се не пусти на слободу док се од њега или другог лица не изнуди какво чињење или нечињење;

2) вршење другог насиља – различите делатности којима се непосредно или посредно напада живот или тело другог лица и

3) напад на службене просторије, приватан стан или превозно средство другог лица.

Битно је да се ове делатности предузимају према лицу које ужива међународноправну заштиту. Последица дела јавља се у виду апстрактне опасности по заштићена добра. Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За ово дело прописана је казна затвора од једне до десет година.

²⁶ Драган Јовашевић, *Коментар Кривичног закона СР Југославије*, Службени гласник, Београд, 2002, стр. 297-298.

²⁷ Службени лист СФРЈ – Међународни уговори број 9/1984.

²⁸ Борислав Петровић, Драган Јовашевић, *Међународно кривично право*, Правни факултет, Сарајево, 2010, стр. 283-284.

Ако се ради о угрожавању сигурности лица под међународном заштитом озбиљном претњом да ће се напасти он, његове службене просторије, приватан стан или превозно средство, ради се о лакшем облику овог дела за које је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Код овог облика дела још увек није предузета радња извршења напада, већ учинилац само ставља у изглед, најављује, усмено или писмено, непосредно или посредно напад на лице под међународном заштитом. Ова претња мора бити: озбиљна, стварна, могућа и неотклоњива. Дело има два тежа облика.

Први тежи облик дела за који је прописана казна затвора од најмање пет година постоји када је услед предузете радње извршења основног дела наступила смрт из нехата једног или више лица.

Други тежи облик дела постоји ако је услед предузете радње извршења основног дела са умишљајем неко лице лишено живота. За ово дело прописана је казна затвора од најмање десет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година.

Финансирање тероризма

Дело „финансирања тероризма” из члана 393. КЗ²⁹ састоји се у непосредном или посредном давању или прикупљању средстава са циљем да се она користе или знајући да ће користити, у потпуности или делимично, ради вршења кривичних дела тероризма, јавног подстицања на извршење терористичких дела, врбовање и обучавање за вршење терористичких дела, употребу смртоносне направе, уништење и оштећење нуклеарног објекта, угрожавање лица под међународноправном заштитом или за финансирање лица, групе или организоване криминалне групе која има за циљ вршење тих дела. Према правној природи и ово дело спада у кривична дела тероризма у ширем смислу. Овом инкриминацијом прописана је кривична одговорност и казна за припремне радње.³⁰

Објект заштите су: 1) међународни мир и 2) безбедност човечанства.

Објект напада су средства која су намењена за потпуно или делимично финансирање вршења кривичних дела тероризма.

Радња извршења је алтернативно одређена као:³¹

1) давање и

2) прикупљање средстава (новчаних, али и средстава безготовинског плаћања).

За постојање дела потребно је испуњење и следећих услова:

1) радња извршења може се предузети на два начина: а) непосредно и б) посредно и

2) радња извршења предузима се са одређеним циљем – да се средства користе или знајући да ће се користити, у потпуности или делимично, ради вршења кривичних дела тероризма, јавног подстицања на извршење терористичких дела,

²⁹ Основ ове инкриминације чини Закон о спречавања прања новца и финансирања тероризма (Службени гласник Републике Србије број 20/2009, 72/2009 и 91/2010).

³⁰ Борислав Петровић, Драган Јовашевић, *Кривично (казнено) право, Посебни дио*, Правни факултет, Сарајево, 2005, стр. 70-71.

³¹ Борислав Петровић, Драган Јовашевић, *Међународно кривично право*, Правни факултет, Сарајево, 2010, стр. 305-306.

врбовање и обучавање за вршење терористичких дела, употребу смртоносне направе, уништење и оштећење нуклеарног објекта, угрожавање лица под међународноправном заштитом или за финансирање лица, групе или организоване криминалне групе која има за циљ вршење тих дела.

За постојање овог дела битно је да је радња извршења у било ком облику предузета како би се створили повољни услови и претпоставке за извршење кривичних дела тероризма. То значи да су овде прописане помагачке радње предвиђене као самосталне радње извршења кривичног дела, а не као облик саучесништва. Последица дела је апстрактна опасност по живот и тело људи, дакле најзначајније друштвене вредности и безбедност човечанства. Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај.

За ово дело прописана је казна затвора од једне до десет година. Уз казну суд обавезно изриче и меру безбедности одузимање предмета – средстава која су потпуно или делимично намењена за финансирање вршења кривичних дела тероризма.

Терористичко удруживање

Терористичко удруживање³² из члана 393а. КЗ састоји се у удруживању два или више лица на дужи време ради вршења кривичних дела тероризма, јавног подстицања на извршење терористичких дела, врбовање и обучавање за вршење терористичких дела, употребу смртоносне направе, уништење и оштећење нуклеарног објекта, угрожавање лица под међународноправном заштитом и финансирање тероризма. Овде је злочиначко удруживање као облик саучесништва добило карактер самосталног кривичног дела због високог степена друштвене опасности и кумулације криминалне енергије више лица. Али, овде се ради и о припремним радњама које су кажњиве, не као стадијум у извршењу кривичног дела, већ као самостално кривично дело.

Објект заштите је вишеструко одређен као: 1) живот и тело људи и њихова имовина, 2) државни и јавни објекти, системи јавног саобраћаја и 3) други објекти који имају већи значај за безбедност, снабдевање грађана, привреду или за функционисање јавних служби.

Радња извршења састоји се у удруживању два или више лица. То је проналажење, анимирање и повезивање два или више лица на основу злочиначког плана (криминалног договора) ради заједничког учешћа више лица у вршењу једног или више кривичних дела. То је, дакле, стварање новог или преусмеравање делатности већ постојећег удружења.

За постојање овог дела потребно је испуњење следећих услова:

1) удруживање мора да буде организовано на дужи време. Када се ради о дужем времену фактичко је питање које судско веће мора да реши у сваком конкретном случају и

2) циљ злочиначког удруживања је вршење једног или више од следећих кривичних дела: тероризма, јавног подстицања на извршење терористичких дела, вр-

³² Драган Јовашевић, Љубинко Митровић, „Тероризам у међународном и кривичном праву неких земаља“, Зборник радова, *Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*, Бања Лука, 2011, стр. 429-442.

бовање и обучавање за вршење терористичких дела, употреба смртоносне напаве, уништење и оштећење нуклеарног објекта, угрожавање лица под међународно-правном заштитом и финансирање тероризма.

Дело је свршено самим стварањем злочиначког удружења без обзира на то да ли је уопште извршено или покушано извршење неког од кривичних дела ради чијег вршења је удружење и основано. Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај.

За ово дело прописана је врста и мера казне која је иначе у Законнику прописана за кривично дело тероризма ради чијег извршења је ово удружење и организовано. Али, сам је закон из криминално-политичких разлога предвидео могућност блажег кажњавања прописивањем казне затвора до три године или потпуног ослобођења од казне лица које откривањем удружења или на други начин спречи извршење планираних и припреманих кривичних дела тероризма или који допринесе откривању ових дела.

Закључак

Прихватањем одредби низа релевантних европских докумената, донетих у оквиру и под окриљем Европске уније и још више Савета Европе, у чијој се основи налазе универзални међународни документи Организације уједињених нација, у националним кривичним законодавствима држава чланица Савета Европе и државама кандидатима за пријем у чланство Европске уније, створена је солидна правна основа за увођење посебне врсте кривичних дела тероризма. Наиме, нису инкриминисане само радње непосредног вршења појединих кривичних дела тероризма, већ је прописана кривична одговорност и кажњивост и за само припремање ових кривичних дела, подстрекавање на њихово вршење, односно за удруживање или организовано вршење кривичних дела тероризма.

Заправо, увођењем више посебних инкриминација кривичних дела тероризма у правни систем Републике Србије, новелирањем Кривичног законика из децембра 2012. године, обезбеђена је потпуна заштита не само међународне безбедности и уставног уређења Републике Србије, већ и ефикасна кривичноправна заштита живота и тела људи, њихове имовине и јавног реда и правног поретка. На тај начин, уношењем више кривичних дела тероризма и прописивањем строгих казни затвора за њихове учиниоце, наш законодавац је, поштујући утврђене европске стандарде, обезбедио ефикасну заштиту најзначајнијих друштвених добара и вредности од свих облика и видова њиховог повређивања или угрожавања тероризмом у било ком облику и виду испољавања.

Тако су, уз одговарајуће процесне претпоставке прописане у Законнику о кривичном поступку Републике Србије из 2011. године, као и ефикасну и квалитетну међународну полицијску и правосудну сарадњу, непосредно са другим државама или посредством Интерпола или Еуропола, створени неопходни услови за ефикасну и успешну борбу наше државе са тероризмом – савременом пошасту која не познаје границе између појединих држава.

Литература

- [1] Деган Владимир Ђуро, Павишић Берислав, *Међународно казнено право*, Правни факултет, Ријека, 2005.
- [2] Friedlander Robert, *Terrorism: Documents of International and Local Control*, Vol. I-III., London, 1984.
- [3] Јовашевић Драган, „Кривичноправни проблеми тероризма”, *Војно дело*, Београд, број 3/2001.
- [4] Јовашевић Драган, *Коментар Кривичног закона СР Југославије*, Службени гласник, Београд, 2002.
- [5] Јовашевић Драган, *Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром*, Службени лист, Београд, 2007.
- [6] Јовашевић Драган, Ракић Миле, *Тероризам – безбедносни и правни аспекти*, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- [7] Јовашевић Драган, Митровић Љубинко, „Тероризам у међународном и кривичном праву неких земаља”, *Зборник радова, Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*, Бања Лука, 2011.
- [8] Јовашевић Драган, Икановић Вељко, *Кривично право Републике Српске, Посебни део*, Бања Лука, 2012.
- [9] Јовашевић Драган, *Кривично право, Посебни део, Досије*, Београд, 2014.
- [10] Kareklas Stephanos Emm, *Приручник за кривично право Европске уније*, Институт за упоредно право, Београд, 2009.
- [11] Павишић Берислав, *Казнено право Вијећа Еуропа*, Голден маркетинг, Загреб, 2006.
- [12] Павишић Берислав, Грозданић Велинка, Веић Петар, *Коментар Казненог закона*, Народне новине, Загреб, 2007.
- [13] Петровић Борислав, Јовашевић Драган, *Кривично (казнено) право, Посебни дио*, Правни факултет, Сарајево, 2005.
- [14] Петровић Борислав, Јовашевић Драган, *Међународно кривично право*, Правни факултет, Сарајево, 2010.
- [15] Петровић Борислав, Јовашевић Драган, Ферхатовић Амила, *Кривично право 2*, Правни факултет, Сарајево, 2016.
- [16] Симовић Миодраг, Благојевић Милан, Симовић Владимир, *Међународно кривично право*, Правни факултет, Источно Сарајево, 2013.
- [17] Службени гласник Републике Србије, број 85/2005.
- [18] Службени гласник Републике Србије, број 20/2009, 72/2009 и 91/2010.
- [19] Службени гласник Републике Србије, број 87/2011.
- [20] Службени гласник Републике Србије, број 121/2012.
- [21] Службени лист СФРЈ – Међународни уговори број 9/1984.
- [22] Турковић Ксенија ет ал., *Коментар Казненог закона*, Народне новине, Загреб, 2013.